

CONTRIBUȚII LA STUDIUL CIRCULAȚIEI MONETARE ÎN DOBROGEA ÎN SECOLUL I Î.E.N. TEZAURUL DE DENARI ROMANI REPUBLICANI DE LA COSTINEȘTI, JUD. CONSTANȚA

În cunoștințele noastre subsistă încă numeroase lacune în ceea ce privește circulația monetară în Dobrogea în secolul I î.e.n. În problema care ne interesează și pentru epoca pe care o studiem se pot distinge două aspecte: unul în ceea ce privește circulația monetară în cadrul polisurilor grecești și al teritoriilor lor și altul în ceea ce privește circulația monetară în restul teritoriului dobrogean, la populațiile geto-dacice.

Pentru abordarea cu succes a celor două fațete ale problemei ar trebui să avem la îndemână pe de o parte descoperiri monetare din cuprinsul cetăților grecești, iar pe de altă parte, descoperiri monetare din cuprinsul așezărilor geto-dacice din teritoriul dobrogean.

În același timp va trebui să ținem seama și de fărâmițările sociale și economice, politice și militare în care se zbat cetățile grecești de pe coasta de vest a Pontului Euxin în cursul secolului I î.e.n., cu toate consecințele de natură economică ce decurg din situația amintită.

Mai trebuie avut în vedere, desigur, și faptul că cetățile amintite vor intra în această vreme, rînd pe rînd, în orbita politică a lui Mitridate din Pont¹, apoi cea romană și pentru un moment chiar cea getică a lui Burebista, pentru ca apoi stăpînirea romană să se instaureze temeinic.

Problema este cum se reflectă această zbuciumată epocă în descoperirile monetare, iar pe de altă parte, ce contribuție pot să aducă descoperirile monetare la cunoașterea acestei etape care va determina soarta provinciei pentru vreo șase secole.

Fără îndoială că elementul principal care acționează în această regiune este cel roman, care începînd din deceniul al 3-lea al secolului I î.e.n. reușește să supună, fie și vremelnic, cetățile grecești autorității romane.

În cadrul acestor evenimente istorice și militare se pune problema dacă descoperirile monetare pe care le cunoaștem vin să aducă o contribuție și

¹ O informare rapidă asupra situației generale a Dobrogei în secolul I î.e.n. a se vedea *Istoria României*, București, 1960, p. 198 și urm. redactat de către D. M. Pippidi. Mai nou, același, *Din istoria Dobrogei* București, 1965, vol. I, p. 276 și urm.

în ce sens. Din cadrul larg al problemei noi vom reține pentru moment doar aspectul roman al ei. Aceasta înseamnă să vedem în ce măsură, în secolul I î.e.n. pătrunde și circulă moneda romană republicană în teritoriul amintit.

Evident, cuvîntul hotărîtor îl au descoperirile monetare de pe teritoriul Dobrogei și în primul rînd tezaurele ce conțin monede romane republicane. Din păcate asupra descoperirilor monetare din trecut, care n-au lipsit, nu ni s-au păstrat informații amănunțite de care avem atîta nevoie. Totuși ele nu lipsesc și noi vom menționa o parte din ele, cele pe care le avem pentru moment la dispoziție. Datele pe care le prezentăm vor putea fi ori cînd completate și cu alte informații, care vor întregi tabloul cunoștințelor noastre.

Menționăm mai jos principalele descoperiri de monede romane republicane de pe teritoriul Dobrogei, care ne vor ajuta la formularea unor prime încheieri în problema ce o studiem.

1. Încă din 1903 M. C. Sutzu semnală descoperirea la Ostrov, jud. Constanța, a unui tezaur de 178 monede de argint, dintre care 89 erau tetradrahme thasiene, iar restul de 89 erau denari romani republicani.² Detalii suplimentare lipsesc.

2. Const. Moisil nota în 1909 descoperirea la Murighiol, jud. Tulcea, a unui mare tezaur de monede din care el a putut să examineze abia 6 exemplare. Acestea erau denari romani republicani din secolele II—I î.e.n.³

3. În continuare putem aminti tezaurul de la Niculițel, jud. Tulcea, descoperit în anul 1937. Din totalul de 161 denari pe care i-a avut, „un număr de circa 30 denari... au fost emiși în cursul secolului I î.e.n. (sa upoate în secolele anterioare)”⁴.

4. Cam prin anul 1946 s-a descoperit în apropiere de orașul Tulcea un alt tezaur de denari romani republicani. Din această descoperire, care ar fi cuprins în total 150—200 monede, un număr de 17 exemplare au fost achiziționate de către Muzeul de istorie din Tulcea. Aceste monede datează din secolele II—I î.e.n. Cea mai recentă din cele achiziționate este din anul 37 î.e.n.⁵

5. Un alt tezaur de denari romani din timpul republicii a fost descoperit în satul Garvăn, jud. Tulcea, în anul 1966. Din această descoperire au

² Sydney P. Noe, *Bibliography of Greek Coin Hoards*, în colecția *Numismatic Notes and Monographs*, nr. 78, ed. a II-a, New York, 1937, s.v., unde notează din greșală „Ostrov-Macedonia” și citează apoi *Blätter für Münzfreunde*, p. 2943, care la rîndu-i ia informația din „*Rumänischer Lloyd*, Bucurest, March, 17, 1903”, știre înregistrată și în *Bull. intern.* II, 1903, p. 64. Este evident o greșeală de geografie pe care am corectat-o în *Penetrazione commerciale circolazione monetaria nella Dacia prima della conquista*, în *Ephemeris Dacoromana* vol. X, 1945, p. 68 nota 9. Că lucrurile stau așa reiese din *Arhiva Academiei Române*. Dos. VII, 1903, 34, p. 526, citată de către Const. Moisil în *Bul. Soc. Num. Rom.*, XVII, 1922, p. 58, nr. 91.

³ Const. Moisil, *Cetăți romane la Dunărea de Jos*, în *Bul. Com. Mon. Ist.*, vol. II, 1909, p. 89.

⁴ B. Mitrea, *Descoperiri recente și mai vechi de monede antice...*, în *SCIV*, XII, 1961, 1, p. 151, nr. 41. Cf. și C. Deculescu, *Un tezaur de denari romani din timpul împăratului roman Claudiu I, descoperit în Dobrogea*, în *SCIV*, 17, 1966, 3, p. 577—592.

⁵ C. Preda și G. Simion, *Un tezaur de monede romane republicane din Dobrogea*, în *SCN*, III, 1960, p. 515—516.

putut fi recuperate 29 exemplare. Toți sînt denari romani republicani. O prezentare a lor o face Al. Barnea ⁶

La informațiile de mai sus care se referă la tezaure monetare, vin să se adauge și unele descoperiri izolate de denari romani republicani. Vom aminti și unele asemenea aflări.

6. În cursul săpăturilor de la șantierul Histria au fost găsite trei monede romane republicane ⁷.

7. În satul Daucea, jud. Tulcea, este semnalată descoperirea unei monede romane republicane, într-o așezare rurală romană. ⁸

8. Un denar roman republican, emis de către magistrul Q. Antonius Balbus, de tipul Sydenham 742, anul 81, ar fi fost descoperit în anul 1949 în comuna Nicolae Bălcescu, jud. Constanța. Se păstrează în colecția școlii generale din Leamna de Sus, jud. Dolj. ⁹

9. Doi denari romani din timpul republicii au fost găsiți în partea de sud a cetății de la Dervent ¹⁰ (satul Galița, comuna Gîrlița, jud. Constanța)

10. La Bugeac, săpăturile conduse de către C. Scorpan, au dus la descoperirea altor doi denari romani republicani în anul 1969. ¹¹

11. La informațiile de mai sus noi aducem o nouă descoperire, înfăptuită de data aceasta pe coasta de est a teritoriului dobrogean și anume la Costinești, jud. Constanța. Condițiile de descoperire, împrejurările, precum și numărul inițial al exemplarelor descoperite, ne-au rămas necunoscute. Tot ceea ce știm referitor la acest tezaur este că s-a descoperit la Costinești și că un număr de 17 exemplare au fost achiziționate de către Muzeul Național de Antichități al Institutului de arheologie în anul 1957. Monedele achiziționate se păstrează sub numărul de inventar 762.

În partea a doua a lucrării de față dăm o descriere cuprinzînd principalele elemente tehnice ale fiecăreia monede în parte. De asemenea am crezut util să dăm și o reproducere fotografică avers revers a fiecărui exemplar în parte, deoarece se poate vedea mai clar gradul de tocire prin circulație a instrumentului de schimb care este denarul roman.

Din descoperirile prezentate mai sus și mai ales din prezentarea tezaurului de la Costinești, reiese că denarul Romei republicane, devenit monedă de circulație universală în secolul I î.e.n., avea și cunoștea o circulație destul de intensă și pe teritoriul dobrogean, ca de altfel în întreaga Dacie.

Descoperirile de pînă acum, pomenite de noi mai sus, ilustrează această circulație de-a lungul litoralului maritim, precum și de-a lungul întregului mal al Dunării de la vărsare și pînă la Durostorum. Plasarea descoperirilor de-a lungul acestor căi ne indică drumul de pătrundere, care în același timp

⁶ B. Mitrea, *Descoperiri de monede antice...* în SCIV, 19, 1933, 1, p. 175, nr. 33. O prezentare completă la Al. Barnea, *Un nou tezaur de denari romani republicani descoperit în nord-vestul Dobrogei*, în SCN, V, sub tipar.

⁷ H. Nubar, *Aspetti della circolazione monetaria di Histria nell' epoca romana*, în Dacia, VII, 1963, p. 242.

⁸ *Tabula Imperii Romani 35 Romula, Durostorum, Tomis*, București, 1969, p. 37, cu bibliografia menționată acolo.

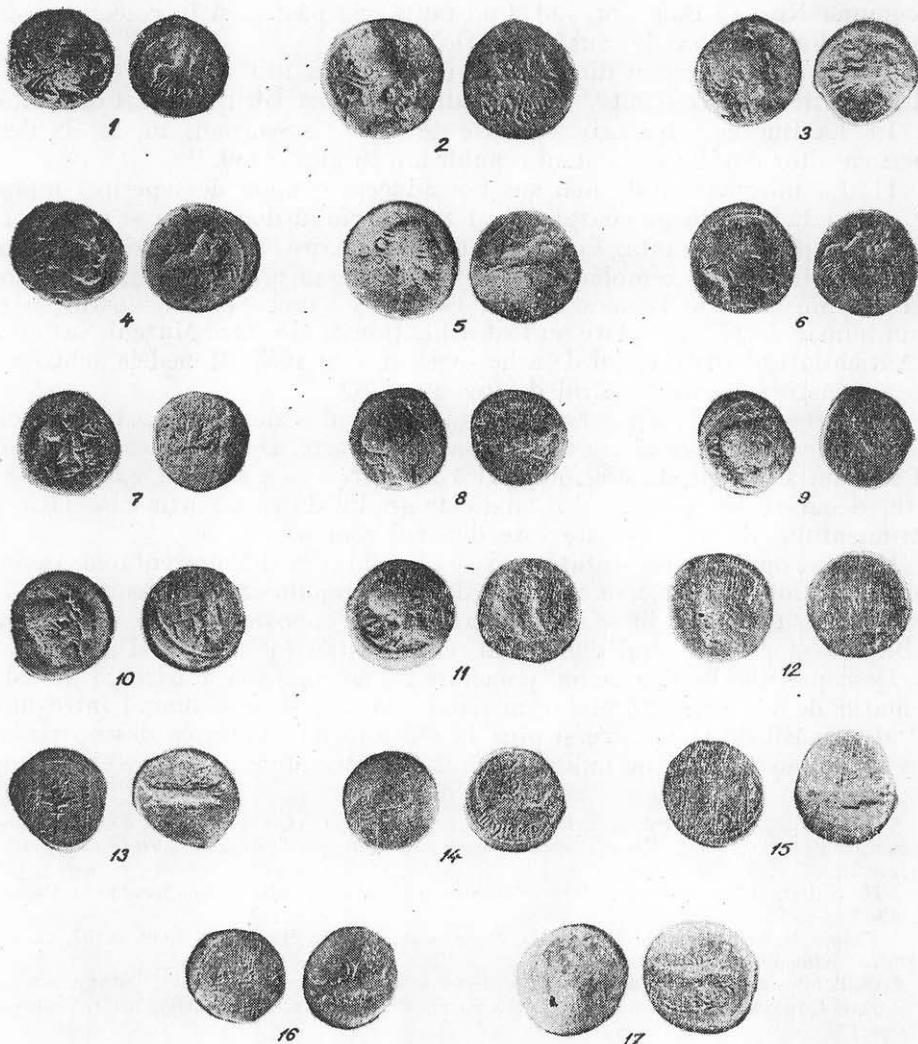
⁹ O. Toropu și O. Stoica, *Descoperiri monetare la sud de Carpați*. Centrul de istorie, istorie și etnografie Craiova, al Academiei Republicii Socialiste România, text dactilografiat, Craiova, 1969, p. 11.

¹⁰ B. Mitrea, *Descoperiri...*, în SCIV, XII, 1961, p. 149, nr. 23.

¹¹ Informație, C. Scorpan, Muzeul de arheologie din Constanța.

sînt și drumuri comerciale. Dar mai reiese încă un lucru și nu de minimă valoare. Prezența în chip izolat a denarilor republicani în așezări rurale locale ca cea de la Daucea, jud. Tulcea, sau cea de la Nicolae Bălcescu, jud. Constanța, situată în interiorul podișului dobrogean, ne sugerează, și descoperirile viitoare ne vor verifica, o generalizare a folosirii monedei romane de argint la populația locală și în acest colț al țării noastre, ca de alt fel și în Dacia.

Judecînd după înaltul grad de tocire a monedelor reiese că ele au rămas în circulație o vreme îndelungată. Rămînerea în circulație și pentru partea de început a imperiului ne este confirmată de tezaurul de la Niculițel, menționat de noi mai sus.

Denari romani republicani descoperiți la Costinești (Dobrogea).

Descoperirea și studierea amănunțită a altor aflări de monede ne vor ajuta să distingem etapele cronologice de pătrundere, precum și direcțiile și legăturile cu descoperirile similare din Dacia și Tracia, respectiv din restul României și cele din Bulgaria.

DESCRIEREA MONEDELOR DIN TEZAUR

1. Natta

AR ↖ 3,64 g; 17 mm. Incizie pe av.
Grueber, Roma, 844, anii 172—151.
Sydenham, 390, anii 145—138.

2. *P. Calpurnius*

AR → 3,45 g; 20 mm. Conservarea slabă, moneda mult tocită de circulație. Incizii pe av.
și v.
Grueber, Roma, 968, anii 124—103.
Sydenham, 468, anii 133—126.

3. *M. Marcus*

AR ← 3,55 g; 19 mm. Conservarea slabă, moneda mult tocită de o îndelungată circulație.
Grueber, Roma, 1088, anii 124—103.
Sydenham, 500, anii 119—110.

4. *L. Titurius Sabinus*

AR ↓ 3,56 g; 19,5 mm. n exergă cifra CX. Conservarea mediocră, moneda mult tocită de circulație.
Grueber, Roma, 2344, anul 87.
Sydenham, 700 a, anul 88.

5. *L. Iulius Bursio*

AR ↙ 3,18 g; 19 mm. Conservarea slabă, moneda mult tocită de o lungă circulație. Incizii pe av.
Grueber, Roma, 2485, anul 85.
Sydenham, 728, tip general, anul 83.

6. *Fără nume de magistrat*

AR ↙ 3,41 g; 19 mm. Conservarea mediocră, moneda mult tocită de o lungă circulație. Incizii pe av.
Grueber, Roma, 2622, anul 84.
Sydenham, 723, anii 85—84.

7. *M. Scaurus, P. Hypsaesus*

AR ↓ 3,28 g; 17 mm. Conservarea slabă, moneda mult tocită.
Contramarcată pe av. și pe rv.
Grueber, Roma, 3878, anul 58.
Sydenham, 913, anul 58.

8. *A. Licinius Nerva*

AR ↗ 3,23 g; 17 mm. Pe av. trei incizii-contramărci; rv. șters. Conservarea rea, moneda tocită până la nerecunoaștere.
Grueber, Roma, 3999, anul 48.
Sydenham, 954, anul 47.

9. *Man. Cordius Rufus*

AR ↘ 3,38 g; 17 mm. Pe av. patru incizii. Conservarea slabă, moneda mult tocită de circulație.
Grueber, Roma, 4027, tip general, anul 46.
Sydenham, 967, tip general, anul 46.

10. *Același magistrat*

AR → 2,99 g; 18,5 mm. Pe av. patru incizii. Conservarea slabă, moneda mult tocită de o lungă circulație.

Grueber, Roma, 4037, anul 46.

Sydenham, 967, tip general, anul 46.

11. *L. Aemilius Buca*

AR → 3,15 g; 18,5 mm. Conservarea slabă, moneda mult tocită de o lungă circulație.

Grueber, Roma, 4152, anul 44.

Sydenham, 1060, anul 44.

12. *Petillius Capitolinus*

AR ↑ 3,44 g; 18 mm. Pe av. două incizii. Conservarea slabă, moneda mult tocită de circulație.

Grueber, Roma, 4217, anul 40.

Sydenham, 1149, anul 37.

13. *M. Antonius*

AR ↖ 3,51 g; 17,5 mm. Pe av. incizii. Conservarea bună, moneda tocită.

Grueber, Est, 190, anii 32—31.

Sydenham, 1216, anii 32—31.

14. *Același*

AR ↓ 3,45 g; 17 mm. Cîte o incizie semicirculară atît pe av. cît și pe rv. Conservarea bună moneda tocită.

Grueber, Est, 201, anii 32—31.

Sydenham, 1227, anii 32—31.

15. *Același*

AR ↗ 3,72 g; 19 mm. Incizii pe av. și pe rv. Conservarea slabă, moneda mult tocită.

Grueber, Est, 217, anii 32—31.

Sydenham, 1245, anii 32—31.

16. *Același*

AR ↑ 3,66 g; 18 mm. Incizii pe av. și pe rv. Conservarea slabă, moneda tocită.

Grueber, Est, 204 (?), anii 32—31.

Sydenham, 1230 (?), anii 32—31.

17. *Același*

AR ↑ 3,46 g; 19 mm. Av. șters; pe rv. o incizie. Conservarea slabă, moneda tocită.

Grueber, Est, 204?, anii 32—31.

Sydenham, 1230 (?), anii 32—31.

CONTRIBUTIONS A L'ETUDE DE LA CIRCULATION MONÉTAIRE EN DOBROUDJA
AU Ier SIÈCLE av. n.è.

LE TRÉSOR DE DENIERS ROMAINS RÉPUBLICAINS DE
COSTINEȘTI

R é s u m é

L'auteur présente un trésor de deniers romains du temps de la République, découvert à Costinești, département de Constanța. De cette trouvaille il a été récupéré 17 exemplaires qui sont répartis au point de vue chronologique sur les II et I siècles av. n.è (fig. 1). Les monnaies sont très usées, fait qui témoigne de leur maintien dans la circulation également à une étape ultérieure à la dernière émission.

Il y est rappelé aussi d'autres trésors de monnaies romaines du temps de la République, découverts toujours sur le territoire de la Dobroudja; ceci constitue la preuve de la pénétration de ces pièces et de leur maintien dans la circulation au cours du Ier siècle av. n.è. ainsi qu'au siècle suivant.

Légende des figures

- 1) Deniers romains républicains découverts à Costiești, Dobroudgea.

BEITRÄGE ZUM DES MÜNZUMLAUF IN DER DOBRUDSCHA IM 1. JH. V. U. Z. DER HORTFUND RÖMISCHER DENAREN AUS DER ZEIT DER REPUBLIK IN COSTINEȘTI, KREIS KONSTANZA

Zusammenfassung

Verfasser beschreibt einen Hortfund römischer republikanischer Denare, die in Costinești, Kreis Konstanza gefunden wurden. Von diesem Fund konnten 17 Exemplare geborgen werden (Abb. 1), die chronologisch gestaffelt in die Jahrhunderte 2 bis 1 v.u. Z. anzusetzen sind. Die Münzen sind stark abgegriffen, was besagt, daß sie lange Zeit nach der letzten Ausgabe im Umlauf geblieben sind.

Es werden auch noch andere Funde mit römischen Münzen erwähnt, die aus der Zeit der Republik stammen und auch auf dem Gebiet der Dobrudscha gehoben wurden. Daraus ist zu schließen, daß sie sowohl im ersten als auch im zweiten Jahrhundert in die Dobrudscha gedrun- gen sind und dort im Umlauf blieben.